

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-79>

УДК 378.147

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ФІНАНСАХ

METHODOLOGY OF SCIENTIFIC RESEARCH IN FINANCE

Маргасова Вікторія Геннадіївнапрофесор кафедри фінансів, доктор економічних наук, професор,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8582-2158>**Marhasova Viktoriia**

Kyiv National University of Technologies and Design

У статті досліджено основні аспекти методології наукових досліджень у сфері фінансів. Розкрито сутність методології фінансової науки як системи принципів, підходів і методів, що забезпечують наукове пізнання фінансових процесів, їх аналіз, моделювання та прогнозування. Обґрунтовано, що традиційні підходи у методології, мають лінійну побудову та визначають обмежену ефективність в умовах посилення екзогенних та ендогенних факторів впливу. У ході дослідження проведено порівняльний аналіз традиційних і сучасних методологічних підходів до дослідження фінансових систем. Визначено, що сучасна методологія фінансової науки формується на основі системно-адаптивного підходу. Обґрунтовано доцільність інтеграції кількісних і якісних методів аналізу, економетричного моделювання, методів аналізу великих даних та інструментів поведінкових фінансів у методологію наукових досліджень. Обґрунтовано, що трансформація методології фінансових досліджень сприяє переходу від описового аналізу фінансових явищ до формування більш науково обґрунтованого та результативного. Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх використання при проведенні наукових досліджень у сфері фінансів та розробленні фінансової політики.

Ключові слова: методологія, фінансова наука, фінансові системи, традиційні підходи, системно-адаптивний підхід, економетричне моделювання, поведінкові фінанси.

The article explores the main aspects of the methodology of scientific research in the field of finance. The essence of the methodology of financial science is revealed as a system of principles, approaches and methods that provide scientific knowledge of financial processes, their analysis, modeling and forecasting. It is substantiated that traditional approaches in the methodology have a linear structure and determine limited effectiveness in conditions of increased exogenous and endogenous factors of influence. The study conducted a comparative analysis of traditional and modern methodological approaches to the study of financial systems. It is determined that the modern methodology of financial science is formed on the basis of a system-adaptive approach. The feasibility of integrating quantitative and qualitative methods of analysis, econometric modeling, methods of big data analysis and behavioral finance tools into the methodology of scientific research is substantiated. Traditional approaches in the methodology of scientific research are based on retrospective analysis and linear relationships. They have a limited area of study that does not take into account the growing uncertainty and volatility of financial processes. In turn, modern methodological approaches are based on the integration of econometric modeling, data analysis, the application of risk management and behavioral finance. The transformation of the methodology of financial research consists in the transition from traditional analysis to the formation of scientifically sound forecasts of the development of financial systems. The effectiveness of modern methodology is determined by the combination of quantitative and qualitative methods and its adaptability to exogenous and endogenous factors of influence. It is substantiated that the transformation of the methodology of financial research contributes to the transition from descriptive analysis of financial phenomena to the formation of a more scientifically sound and effective one. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in conducting scientific research in the field of finance and developing financial policy.

Keywords: methodology, financial science, financial systems, traditional approaches, system-adaptive approach, econometric modeling, behavioral finance.

Постановка проблеми. Фінансова наука є важливою складовою національної економічної системи. Методологія наукових дослід-

жень у фінансах визначає та структурує етапи вивчення фінансових процесів, інструментарій аналізу та раціональність їх засто-

сування. Відповідно до цього, необхідним є обґрунтування методологічних підходів у сфері фінансів, що дозволить визначити їхню об'єктивну необхідність та наукову обґрунтованість.

Актуальність дослідження методології у фінансовій науці зумовлена стійким розвитком фінансових процесів, зростанням ролі кількісних методів аналізу та економетричного моделювання. В результаті, традиційна модель методологічних досліджень визначає потребу в оновленні міждисциплінарних методів задля дієвого наукового аналізу фінансових процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання методології наукових досліджень у фінансах є широко розглянутим серед наукової спільноти. Зокрема, Новікова Н. визначає методологію як фундаментальну основу наукового пізнання, що забезпечує структурований та логічний підхід до досліджень.

Дослідник Гузар Б. [4] звертає увагу на важливості методу моделювання та еврастичних методів в системі загальної методології наукових досліджень сфери фінансів. Науковці Богуславська С., Суховий М. [2] наголошують на необхідності інтеграції у методологію наукових досліджень економічних теорій, емпіричних методів наукових і прикладних досліджень, інституційного аналізу та соціально-економічних концепцій. Путінцев А., Мала С. [7] визначають, що наукові дослідження в галузі фінансів зорієнтовані на знаходження оптимальних шляхів їх реалізації.

У науковій праці Сьомченко В., Пушкар І., Боровіков О. [9] обґрунтована необхідність інтеграції кількісних та якісних методів, таких як статистичний аналіз і інтерв'ю та впровадження цифрових технологій, таких як Big Data і штучний інтелект до інструментарію методології наукових досліджень у сфері фінансів.

Не зважаючи на широкий науковий інтерес до досліджуваної теми, недостатньо обґрунтованими залишаються питання трансформації традиційної моделі з урахуванням впливу екзогенних та ендогенних факторів. Відповідні нові підходи відповідатимуть викликам соціально-економічного розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Методологія наукових досліджень є важливою складовою у системі формування та розвитку фінансових відносин. Об'єктивною необхідністю якої є визначення процесу вивчення фінансових процесів. Незважаючи на наявність значної

кількості наукових праць, у загальній системі досліджень переважає фрагментарний підхід до її аналізу. Відповідно до цього, недостатньо обґрунтованими залишаються питання трансформації традиційних методологічних підходів до дослідження фінансових систем з урахуванням волатильності фінансово-економічної системи.

Відсутність комплексного підходу до формування сучасної методології фінансової науки зумовлює необхідність подальших наукових досліджень та визначає актуальність обраної теми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення методологічних підходів до наукового дослідження фінансів та обґрунтування доцільності їх застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологія наукових досліджень являє собою системний підхід до організації наукового дослідження. Головною метою якої є визначення поетапного дослідження від формулювання окресленої проблеми до отримання обґрунтованих висновків

В свою чергу, методологія досліджень у фінансах, як наукова категорія, побудована на сукупності принципів, підходів, методів і прийомів. Така структура забезпечує єдність побудови наукового вчення. Методологія включає аналіз фінансових систем, ринків, інститутів та фінансової поведінки економічних агентів. Відповідна концептуальна єдність забезпечує системність теоретичних положень із емпіричними даними та можливість перевірки наукових гіпотез. У фінансовій науці методологія виконує інструментальну та концептуальну функцію. Зокрема, інструментальна функція визначає напрям наукового пошуку. Концептуальна функція реалізує інтерпретацію отриманих результатів.

Методологія фінансової науки, згідно своїх функцій, спрямована на наукове пізнання фінансових процесів. Зокрема, методологія у фінансах першочергово визначає способи отримання наукових вчень щодо фінансових процесів, із урахуванням їх показників розвитку та стійкості.

В продовження, важливою функцією методології досліджень у фінансах є визначення структури та поетапності проведення дослідження, що забезпечує логічну послідовність від постановки наукової проблеми до обґрунтування гіпотези та мети. Наведений підхід спрямований на поєднання теоретичних положень фінансової науки з емпіричним

аналізом фінансових показників та моделей. Важливою характеристикою методології наукових досліджень у фінансах є важливість отримання комплексної та достовірної інформації. Такий підхід ґрунтується на принципах причинно-наслідкових зв'язків у фінансовій сфері задля досягнення реалістичності наукових висновків.

Важливим компонентом методології наукових досліджень у фінансах є наукова новизна. Відповідний компонент методології сприяє розширенню та систематизації наукових вчень щодо фінансової науки. Здійснюється адаптація до сучасних соціально-економічних умов функціонування. Методологія також формує логіко-аналітичний інструментарій фінансового пізнання. Зазначений підхід визначає фінансову науку як самостійну галузь економічних досліджень.

Основою методології фінансових досліджень становлять загальнонаукові методи та підходи. До загального переліку яких варто віднести методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції, абстрагування, узагальнення та системного підходу. Наведені методи сприяють дослідженню фінансових процесів як цілісної системи. Вагоме значення має системний підхід, що дозволяє розглядати фінансові явища у взаємодії з макроекономічними та поведінковими факторами.

Поряд із загальнонауковими методами у фінансовій науці широко використовуються спеціальні методи дослідження. До таких методів варто віднести економіко-статистичні та економетричні [1]. Найбільш поширеними серед них є методи групування, порівняльного аналізу, індексний метод, коефіцієнтний аналіз та кореляційно-регресійний аналіз і аналіз часових рядів. Використання зазначених методів забезпечує кількісну оцінку фінансових показників, виявлення тенденцій їх зміни та перевірку наукових гіпотез.

Методологія наукових досліджень у фінансах також включає економетричне моделювання. Метод дозволяє формалізувати фінансові процеси та оцінити вплив окремих факторів на результативні показники. Економетричні моделі використовуються для прогнозування фінансових результатів, оцінки ризиків, аналізу ефективності фінансової політики та прийняття управлінських рішень. Особливістю застосування є аналітично обґрунтований вибір моделі, перевірка достовірності та статистичної значущості отриманих результатів.

За сучасних умов розвитку фінансової науки вагомого значення набуває реалізація міждисциплінарного підходу. Зазначений підхід у своїй концептуальній основі поєднує методи економічної теорії, фінансового аналізу, математичного моделювання та поведінкових фінансів. Поведінкові аспекти сприяють дослідженню фінансової поведінки економічних суб'єктів, обґрунтовують відхилення від раціональних моделей та визначають результативність отриманих висновків.

Таким чином, методологія наукових досліджень у фінансах є комплексною системою методів і підходів, яка забезпечує наукову обґрунтованість досліджень. Ефективність застосування методології фінансових досліджень залежить від пріоритетності поєднання кількісних і якісних методів та стійкої адаптації методологічного інструментарію до сучасних умов розвитку фінансових процесів.

Традиційні підходи до методології досліджень у фінансовій науці ґрунтуються на функціональній площині щодо стійкості фінансово-економічних процесів та лінійного характеру економічних взаємозв'язків [3]. Такі підходи орієнтовані на ретроспективний аналіз фінансових показників. В той же час, традиційна модель є обмеженою в частині аналізу та адаптації до внутрішніх і зовнішніх ризиків.

Відповідно до цього, виникає потреба у визначенні якісно нових підходів до організації методології наукових досліджень сфери фінансів. Нова парадигма спрямована на розгляд фінансових систем як відкритих, динамічних структур, розвиток яких характеризується пов'язаними факторами. Основним механізмом сучасної методології є інтеграція кількісних методів аналізу, економетричного моделювання, методів аналізу великих масивів даних та поведінкових фінансів. Такий підхід дозволяє враховувати коливання фінансових систем та асиметрію аналітичних даних.

Традиційні методологічні підходи, що мають класичну функціональну характеристику, ґрунтуються на принципах неокласичної економічної теорії та позитивізму. Характерними особливостями є опис фінансових систем як відносно стабільних, лінійних та передбачуваних структур. Методологічною концепцією даного методу визначено наявність сталих причинно-наслідкових зв'язків між економічними змінними. Відповідна функціональна наповненість дозволяє розглядати фінансові процеси на основі ретроспективного аналізу та узагальнених статистичних показників.

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика методологічних підходів
до дослідження фінансових систем**

Критерій порівняння	Традиційні методологічні підходи	Сучасні методологічні підходи
Наукова парадигма	Статична, детермінована	Динамічна, адаптивна
Характер фінансових систем	Відносно стабільні, закриті	Відкриті, нелінійні
Тип аналізу	Ретроспективний, описовий	Прогностичний, сценарний
Джерела даних	Агреговані статистичні показники	Панельні, високочастотні, неструктуровані дані
Математичний апарат	Лінійні моделі, класична статистика	Економетрика, машинне навчання, моделі ризику
Урахування ризиків	Обмежене, формалізоване	Комплексне, ймовірнісне
Поведінкові фактори	Практично не враховуються	Інтегруються в модель дослідження
Практична орієнтація	Пояснення фінансових явищ	Формування управлінських рішень

Джерело: сформовано автором

Інструментарієм традиційного підходу до методології наукових досліджень сфери фінансів є лінійні моделі, класичні методи математичної статистики та агреговані значення макро- і мікроекономічних показників. Ризики впливу екзогенних та ендогенних факторів враховано обмежено та вибірково. Поведінкові аспекти суб'єктів фінансових відносин в більшій мірі не інтегруються у дослідницьке середовище [5].

Сучасні методологічні підходи, зокрема системно-адаптивний підхід сформувався під впливом структурних соціально-економічних трансформацій. Головною ідеєю застосування системно-адаптивних підходів є визначення фінансових систем як відкритих, нелінійних та динамічних структур, що піддаються постійному впливу екзогенних та ендогенних чинників.

Застосування системно-адаптивного підходу орієнтовано на планування та прогнозування середньострокового та довгострокового розвитку фінансових відносин. Розробка планування та прогнозування здійснюється із застосуванням механізму ризик-менеджменту та постійної адаптації в умовах волатильності ринку. Інструментарієм зазначеного підходу є економетричні моделі, методи машинного навчання, моделі оцінювання фінансових ризиків та великі набори даних. Здійснюється інтеграція поведінкових факторів, які впливають на прийняття фінансових рішень економічними агентами. Практична спрямованість даного підходу полягає у забезпеченні підтримки стратегічного фінансового управління

в умовах нестабільності та кризових викликів.

Характерна особливість двох досліджуваних підходів полягає у зміні функціонального призначення методології. Зокрема, це проявляється у переході від інструменту опису фінансових явищ до механізму формування науково обґрунтованого планування та прогнозування. Сучасні методологічні підходи є більш практично орієнтовані [10]. Їхній механізм передбачає використання ймовірнісних моделей, сценарного аналізу та моделювання фінансових ризиків. Системно-адаптивні підходи спрямовані на збільшення ролі аналітики у науковому вивченні та обґрунтуванні фінансових процесів. Перехід від обмежених статистичних вибірок до використання великих даних впливає на дієвість оперативного аналізу фінансових процесів та підвищує точність оцінки фінансових ризиків.

Отже, відмінність традиційних методологічних підходів та сучасних у фінансових дослідженнях має системний характер. Головною відмінністю є розширення аналітичного інструментарію та зміна наукової логіки дослідження. Парадигма формування методологічних підходів враховує перехід від обмеженого статистичного аналізу фінансових показників до комплексного та адаптивного моделювання фінансових процесів в умовах значної волатильності фінансово-економічної системи.

Висновки. Отже, методологія наукових досліджень є важливою складовою в системі функціонування фінансових відносин. За своєю сутністю методологія є цілісною системою принципів і методів, що визначає поетап-

ність вивчення фінансових процесів і достовірність наукових результатів.

Традиційні підходи у методології наукових досліджень ґрунтуються на ретроспективному аналізу і лінійних взаємозв'язках. Вони мають обмежену площину дослідження, що не враховує зростаючу невизначеність та волатильність фінансових процесів. В свою чергу, сучасні методологічні підходи ґрунтуються на інтеграції економетричного моде-

лювання, аналізу даних, застосуванні ризик-менеджменту й поведінкових фінансів.

Трансформація методології фінансових досліджень полягає у переході від традиційного аналізу до формування науково обґрунтованих прогнозів розвитку фінансових систем. Ефективність сучасної методології обумовлюється поєднанням кількісних і якісних методів та її адаптивністю екзогенних та ендогенних факторів впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бірта Г. О. Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури». 2014. 142 с.
2. Богуславська С.І., Суховий М.М. Теоретико-методологічні засади наукових досліджень ролі державних фінансів для досягнення економічних цілей сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. № 63, 2024 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-14>
3. Голіук, В., Луценко, І., Нагорна, І. Сучасні тенденції та специфіка науково-дослідної діяльності. *Економіка та суспільство*, 2022. 60, 22–35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-32>
4. Гузар Б. С. Методи та методологія наукових досліджень у фінансовій сфері. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 83–87. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.1.83
5. Затонацька Т. Г., Лютий І. О., Анісімова О. Ю. Управління державними фінансами в умовах невизначеності. *Фінанси України*. 2023. № 11. С. 34–48.
6. Новікова Н. Методологія як теоретична модель наукового дослідження. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2025. 2(16), 414-420. <https://doi.org/10.32750/2025-0238>
7. Путінцев А.В., Мала С.І. Сучасні аспекти методології наукових досліджень у фінансовій сфері. *Економічний вісник Донбасу*. 2024. № 1-2 (75-76). С. 36-41
8. Ситник Н., Бхаттачарджи А. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського». 2022. 173 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/ede11e33-aec9-4700-a5ac> (дата звернення: 02.02.2026)
9. Сьомченко В., Пушкар І., Боровіков О., Гармонізація методології наукових досліджень у сфері обліку, фінансового аналізу та аудиту з міжнародними стандартами: основні підходи, виклики та перспективи. *Грааль науки*. 2025. DOI:10.36074/grail-of-science.14.11.2025.019
10. Юринець В.Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

REFERENCES:

1. Birta H. O. Burhu Yu.H. (2014) Metodolohiia i orhanizatsiia naukovykh doslidzhen [Methodology and organization of scientific research: a textbook]: navch. posib. Kyiv : «Tsentr uchbovoi literatury». 142 s. (in Ukrainian)
2. Bohuslavska S.I., Sukhovyi M.M. (2024) Teoretyko-metodolohichni zasady naukovykh doslidzhen roli derzhavnykh finansiv dlia dosiahnennia ekonomichnykh tsilei staloho rozvytku [Theoretical and methodological principles of scientific research on the role of public finance in achieving economic goals of sustainable development]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 63, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-14> (in Ukrainian)
3. Holiuk, V., Lutsenko, I., Nahorna, I. (2022) Suchasni tendentsii ta spetsyfika naukovo-doslidnoi diialnosti [Modern trends and specifics of scientific research]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 60, 22–35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-32> (in Ukrainian)
4. Huzar B. S. (2022) Metody ta metodolohiia naukovykh doslidzhen u finansovii sferi [Methods and methodology of scientific research in the financial sphere]. *Ekonomika ta derzhava*. № 1. S. 83–87. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.1.83 (in Ukrainian)
5. Zatonatska T. H., Liutyi I. O., Anisimova O. Yu. (2023) Upravlinnia derzhavnymy finansamy v umovakh nevyznachenosti [Management of public finances under conditions of uncertainty]. *Finansy Ukrainy*. № 11. S. 34–48. (in Ukrainian)
6. Novikova N. (2025) Metodolohiia yak teoretychna model naukovooho doslidzhennia. [Methodology as a theoretical model of scientific research]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii*, 2(16), 414-420. <https://doi.org/10.32750/2025-0238> (in Ukrainian)

7. Putivtsev A.V., Mala S.I. (2024) Suchasni aspekty metodolohii naukovykh doslidzhen u finansovii sferi. [Modern aspects of the methodology of scientific research in the financial sphere]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. № 1-2 (75-76). S. 36-41 (in Ukrainian)

8. Sytnyk N., Bkhattacherdzhy A. (2022) Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen: doslidzhennia v sotsialno-ekonomichnykh naukakh [Methodology and organization of scientific research: research in socio-economic sciences]: navch. posib. 2-he vyd., pererob. i dop. Kyiv : NTUU «KPI im. Ihoria Sikorskoho». 173 s. Available at: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/ede11e33-aec9-4700-a5ac> (in Ukrainian) (accessed February 02, 2026)

9. Somchenko V., Pushkar I., Borovikov O. (2025) Harmonizatsiia metodolohii naukovykh doslidzhen u sferi obliku, finansovoho analizu ta audytu z mizhnarodnymy standartamy: osnovni pidkhody, vyklyky ta perspektyvy [Harmonization of scientific research methodology in the field of accounting, financial analysis and audit with international standards: main approaches, challenges and prospects]. *Hraal nauky*. DOI:10.36074/grail-of-science.14.11.2025.019 (in Ukrainian)

10. Yurynets V.Ye. (2011) Metodolohiia naukovykh doslidzhen [Scientific research methodology] : navch. posibnyk. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2011. 178 s. (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 09.02.2026

Дата прийняття статті: 27.02.2026

Дата публікації статті: 11.03.2026